№ 6 Յունվարի 16 (28) **1882** Յունվարի 16 (28) № 6

ՏԱՍՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլ, կէս տարվանը 6 րուբլ:
Առանձին համարները 5 կօպէկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ:

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція «Мшакъ»

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տօն օրերից):

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կօպէկ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ: Նամակ Երևանից: Ներքին լուրեր:—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ: Մի պաշտպանութիւն: Ֆրանսիա: Արտաքին լուրեր:—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ:—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ:—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ:—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ: Դաւիթ բէկ:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԵՐԵՒԱՆԻՑ

—

Յունվարի 3-ին

Դեկտեմբերի 31-ին, 1881 թվի, մի ժամ էր մընացել որ մտնէի Ներկայ Թւականս՝ պատրաստեցի մաքուր մի երկար ու անսովոր ուղերձ, որպէս զի կլուբում, չամպանիան զարտակելիս, շնորհաւորելով երևանցիներին Նոր տարին՝ ասեմ ուղերձս. բայց տարաբաղդաբար չամպանիայից մասը չը հասնելով ինձ, որովհետև միայն 200 րուբլու էր գնած, պահեցի ուղերձս և մտածեցի որ գոնէ լրագրի միջոցով հասցնեմ այդ՝ նրանց ականջին:

Պէտք է չամպանիայի բաժակը ձեռքիս սաէի.—Շնորհաւորում եմ ձեր Նոր տարին, սիրելի երևանցիներ, և ցանկանում եմ որ գոնէ այսուհետև ճանաչէք ձեր բարեկամին ու չարակամը. ձեր անցեալը, ներկան ու ապագան. ձեր գործիչների հատարիմն ու անհաւատարիմը. ձեր հիմնարկութիւնների կենդանացնողն ու մեռցնողը. ձեր համքաղաքացիների մէջ՝ բարեպաշտն ու մտապարծը. ճշմարտախօսն ու սնամօթ, ստախօսները՝ որոնց ձեռքումն են ձեր տնային կառավարութիւնը...:

Շնորհաւորում եմ ձեր Նոր տարին և ցանկանում, որ գոնէ այսուհետև հասկանաք թէ հարկաւոր է ձեր քաղաքին օդի ու ջրի մաքրութիւն, որպէս զի ձեր մեռելների թիւը ծնվողների թվին չը հաւասարվի. հասկանաք որ առանց հասարակաց արտաքնոցների ձեր չարսուները, իջևանները, հրապարակները և ճանապարհներն ու Նրբուղիները միշտ կը մնան այնպէս լի ապականութիւններով, ինչպէս որ են այժմ. գիտենաք, որ առանց Ղըրխբուլախի ջրի՝ ձեր մեռելների թիւը հետզհետէ կը մեծանայ՝ քաղաքի մեծանալուն համեմատ. հասկացէք, որ այժմ ձեր խմած ջրերի կէսը բաղկանում է ձեր արտաքնոցների հեղուկներից՝ որ գետնի տակից ծծվելով, խառնվում են ջրհորների ջրի հետ. մտածէք որ արտաքնոցները պէտք է շատ հեռու լինէք ջրհորներից. որ այն տուները, որոնց ջուրը դուք խմում էք՝ բաց լինելով՝ թուրք ու հայ աղէտ ու անմաքրասէր ամբոխը թափում է նրանց մէջ տնային բոլոր աղբերը, լուանում են նրանց մէջ իրանց երեխաների և շատ անգամ էլ մեծերի զազրալի չորերը. ձեր գրացի բարեպաշտ թուրքերը օրական հինգ անգամ լուանում են իրանց ոտները, ձեռքերը և ուրիշ ծածուկ տեղերը առանց ուշադրութիւն դարձնելու պ. Լեոն Տիգրանեանցի պրոտօկօլներին, որոնք մնում են անկատար՝ ձեր հաշտարարների փործանէջութեան չընորհիւ, ի վնաս ձեր առողջութեան:

Շնորհաւորում եմ ձեր նոր տարին և ցանկանում, որ գոնէ այսուհետև ձեր քաղաքի համար ձայնաւորներ ընտրելիս՝ բաղաձայններին չը տաք խրատներ. քաղաքի համար գլուխ ու ոտներ ջոկելիս՝ մտածէք, թէ դրանք գոնէ կարկող ու խաչ դնելու պէտք կը լինեն. երեցփոխներ ընտրելիս քուէարկեցէք այնպիսիներին, որոնք տարին մի երկու անգամ ձեզ քասիթայ ու խաչ կարող են կերցնել եկեղեցու հաշւով և չընտրէք այնպիսիներին, որոնք թէև ձեզ չեն ուտացնիլ ոչինչ, բայց եկեղեցու ամեն մի կօպէկը սրբութեամբ պահպանել գիտեն, ինչպէս՝ պ. պ. Աղաջան Եղիազարեանը և Մ. Տէր-Սարգսեանը. ցանկանում եմ, այո, որ գոնէ այսուհետև՝ գէթ միանգամ տարին՝ ձեր եկեղեցիների և դպրոցների հաշիւները պահանջէք ու վաւերացնէք, և այդ Նպատակով հրաւիրված ժամանակ, անտարբեր գտնվելով, չը նստէք պինդ ձեր տներումը կամ դատարկաշրջիկ թափառէք այս ու այն տեղ ու այդպիսով, միջոց տաք աւխտառսէրներին վհատելու, խսկ ծոյլերին իրանց ծուլութեան մէջ յարատևելու:

Շնորհաւորում եմ ձեր Նոր տարին և ցանկանում, որ գոնէ այսուհետև հասկանաք որ՝ թէև գովելի սովորութիւն է մեռելոց հոգոյ-հացի փոխարէն՝ խոստանալ մի փոքրիկ գումար յօգուտ ազգային դպրոցների, բայց աւելի ևս գովելի կը լինէր, երբ ձեր խոստացած նուէրները վճարէիք. ձեր հանգուցեալների կտակած փողերը հատուցանէիք, 72 թվից՝ յօգուտ թեմ. դպրանոցին ստորագրած չնչին գումարները տալու համար այդքան խնդրել ու աղաչել չը տայիք ձեզ. իր ստորագրութիւնից յետ դարձողի ճակատին աղուաբար թքէիք. չը ստորագրված ազաներին էլ ստորագրել տայիք: Ցանկանում եմ, այո, որ հասկանայիք թէ աւելի լաւ էր կատարել վ. կաթողիկոսի 4—5 տարի անկատար մնացած հրամանները՝ տալով եկեղեցիների դրամագլխի տոկոսները՝ դպրոցները պաշտպանելու համար, քան թէ այդ դրամագլուխը իր տոկոսներով կիսով չափ քարի ու ցեխի վրա փըչացնէիք, կիսով չափ էլ երեցփոխների ու թաղական իշխանների ազգականների անկուշտ որովայնին յագուրդ տայիք:

Շնորհաւորում եմ ձեր Նոր տարին և ցանկանում որ գոնէ այսուհետև հասկանաք, որ մեր քաղաքի 1200 ուսանող աշակերտներից ու աշակերտուհիներից, մօտ 1000-ը հայի զաւակներ են, բայց սրանցից լոկ 300-ն է սովորում հայութիւն, խսկ 700-ը սովորում են բացի հայութիւնից, ամենայն ինչ. այո, ցանկանում եմ որ գէթ այսուհետև հասկանաք, թէ հայութիւնը պահպանողը մեր լեզուն ու կրօնն է, և երբ այդ հասկանայիք, այն ժամանակ՝ խնդրէիք, աղաչէիք, և ամենայն միջոց գործ դնէիք, որ մեր լեզուից ու կրօնից զուրկ չը մնային հարիւրաւոր հայ երեխաներ և հայի լեզուն ու կրօնը խաղալիք չը լինէին կամ լոկ ձևի համար չը լինէին դպրոցներում:

Շնորհաւորում եմ ձեր Նոր տարին և ցանկանում, որ գոնէ այնուհետև հասկանաք թէ այնտեղ՝ ուր հայի զաւակները կրթելու համար տարեկան 50—60 հազար րուբլի է ծախսվում, հայ լեզուի համար տարեկան 250 րուբլի է միայն սրվում և մի այդքան էլ հայոց կրօնի համար. և այդ հանգամանքից ու նաև ուրիշ պարագաներից սովոր-ված՝ պ. Բրաժնիկօվը յանձնելու է մեր լեզուի դասաւանդութիւնը մի 70 ամեայ փտած ծերուկ տիրացուի՝ որը մի կտոր հացի համար ծախել է իր ազգային հայրենասանդ սուրբ հաւատը:

ԴԱՒԻԹ ԲԷԿ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

(1722—1728)

—

ԻԴ

Գալով իր բանակը, Բայինդուր իշխանը խկոյն հրամայեց չուել: Երկար պատրաստութիւնների պէտք չը կար. զինուորներից ամեն մէկը գիտէր, թէ ինչ պէտք էր անել: Նրանք վաղուց պատրաստված էին: Միայն զօրապետը հարկաւոր համարեց գրգռել նրանց ինքնասիրութիւնը, յայտնելով, որ զինուորական խորհուրդը մի առանձին պատիւ արեց նրանց, թոյլ տալով ամենից առաջ մտնել բերդը:—Այդ պատիւը մեծ է և ամենայն զովութեան արժանի, ասաց նա,—և ես յոյս ունիմ, որ դուք կապացուցանէք, որ արժանի էք այդ պատուին:

Յետոյ իր սովորական զուարճախօսութեամբ դարձաւ նա դէպի զինուորները, հարցնելով.

—Ո՞վ կայ ձեր մէջ, որ գոմէշի ուժ և գևի ճարպկութիւն ունենայ:

Մի խումբ առաջ անցաւ: Նա ցոյց տուեց փոքրիկ թնդանօթները, ասելով.

—Մենք այնպիսի սատանայական տեղերով պիտի գնանք, որ չորքոտանին իր գլուխը կը կոտրէ. հիմա դրանց տանելը երկոտանիի գործ է. քարշ տուեցէք ձեզ հետ. դրանք մեզ շատ հարկաւոր կը լինեն այնտեղ: Նա ձեռքը մեկնեց դէպի բերդը:

—Մեր ուսերի վրա կը տանենք, պատասխանեցին քաջերը, և աւելի քան քսան ուժեղ տղամարդիկ սկսեցին շարժել թնդանօթները, որ մի քանի օր առաջ խլել էին պարսիկներից: Նրանց թիւը չորս էր:

Իշխանը առաջ անցաւ և հրամայեց հետևել իրան: Ամբողջ զօրախումբը գնաց նրա ետևից:

Ճանապարհը, եթէ կարելի է նեղ գեծանը *) ճանապարհ կոչել, տարածվում էր Գեղվայ գետի աջ եղերքի վրայով: Մի կողմում հոսում էր գետը, միւս կողմում բարձրանում էր անտառապատ լեռը: Պէտք էր գնալ այդ լեռան կողքերովը: Ծառերի, մացառների և մօշի փշոտ պատատուկների մէջ կորած շաւիղը այնքան նեղ էր, որ հազիւ կարող էր մի մարդ միայն անց կենալ: Իսկ այդ մարդը ստիպված էր անդադար իր սրովը կտրատել մացառները, որ տեղ-տեղ փակում էին անցքը: Այդ պաշտօնը կատարում էր ինքը Բայինդուր իշխանը, պարսից թագաւորի ընծայած, մի բաժմանի ծանրութիւն ունեցող թրովը: Նա գնում էր առջևից, իսկ նրա ետևից գալիս էին ուխտերի քարաւանի նման շարված զինուորները: Բոլորը լուռ էին. նրանց ոտների և փշերի հետ կռւող հագուստների խշխշոցն անգամ չէր լսվում, որովհետև այդ արշաւանքը կատարվում էր մի և նոյն սարսափելի ժամում, երբ քամին կատաղաբար փչում էր ձորի միջից և իր հնչման մէջ ամեն այլ ձայներ խլացնում էր:

Երբ մօտեցան բերդին, պէտք էր բարձրանալ դէպի մի սեպացած զառիվեր, որի վրա կանգնած էր բերդը: Զինուորների ոգևորութիւնը այնքան մեծ էր, որ նրանք բոլորովին ոչինչ տեղ էին դնում քարափների ժայռոտ առապարը: Նըրանց օգնում էին քարերի վրա բուսած ծառերը և թփերը մագլցելու համար:

Երբ հասան բերդի պարսպին, իշխանը կանչել տուեց այն երիտասարդին, որ ականի միջով անցնելով, բերել էր տէր Աւետիքի նամակը:

—Տղայ, անունդ ինչ է, հարցրեց նրանից:

—Ղազար:

—Եթէ Նազար լինէր, ես քո գլուխը կտրել կը տայի:

Երիտասարդը սարսափեց զօրապետի օտարոտի նկատողութիւնից:

—Դէ, առաջ անցիր, մեզ ցոյց տուր այն ծակը, որ բաց են արել պարսպի տակով:

Երիտասարդը հասկացաւ, որ ականի մասին է խօսում, լռութեամբ առաջ անցաւ և սկսեց առաջնորդել նրան:

Պէտք էր մի փոքրիկ պտոյտ գործել պարսպի շուրջը և հասնել ականի տեղը: Թէև հրդեհի ճառագայթները բաւական լոյս էին տարածել բերդի շրջակայքում, բայց անտառի խաւութեան մէջ, եթէ ցերեկով ևս մարդիկ անցնելու լինէին, դարձեալ ոչ ոք չէր տեսնի նրանց: Այստեղ տիրում էր խաւարի մշտական թագաւորութիւնը: Եւ տէր Աւետիքի ռազմագիտական հանճարը ընտրել էր այդ կողմը միայն իր փորվածքի համար:

—Ահա այստեղ է, կանգնելով ցոյց տուեց առաջնորդը:

—Դու քո պարտքը կատարեցիր, հիմա հերթը իմն է, ասաց իշխանը:—Գնա՛ գնա:

Ականի մուտքը ծածկված էր մամուռով և թարմ խոտերով, այնպէս բնական կերպով, որ բնաւ չէր զանազանվում լեռան խոտով ծածկված մակերևոյթից: Դուրս բերած հողը ածել էին գետի մէջ:

Բայինդուր իշխանը ձեռքերով յետ քաշեց խոտերն ու մամուռները, քանի բոպէից յետոյ բաց եղաւ սոսկալի քարանձաւի բերանը: Նա երեսը խաչակնքեց և ներս մտաւ: Բոլորը հետևեցին նրա օրինակին:

—Տղերք, գլուխներդ ցած պահեցէք, շատ մի բարձրացրէք, ասում էր նա.—վերևից հող է թափվում:

Յետոյ ինքն իրան ասաց.

—Այդ տէր-տէրները այնքան թաղելու սովորած են, ինչ որ փորել տալու լինեն, անպատճառ գերեզմանի նմանութիւն կունենայ:

Նա խարխափելով առաջ էր գնում, և միւսները հետևում էին նրան, որպէս խլուրդները իրանց սոսկալի մթին որջի մէջ:

Երբ դուրս եկան ականից, իշխանը նայեց իր շուրջը, տեսաւ՝ այնտեղ կանգնած էր մարդիկների մի խումբ:

—Օհօ, եղ էր պակաս, ասաց նա, կարծելով, թէ պարսիկներ են:

—Տղերք, պատրաստվեցէք, ձայն տուեց նա իր զինուորներին:

—Հանգիստ կացէք, այդ մենք ենք, խօսեց խումբից մէկը և տէր Աւետիքը առաջ եկաւ:

Նա գրկեց իշխանին և համբուրվեցան:

—Ի՞նչպէս է, լաւ եմ սարքել, հարցրեց քահանան:

—Երբ տէրտէրը զինուոր է դառնում, այն ժամանակ իր փափախուէն պէտք է հանաքէ *) սատանան, պատասխանեց իշխանը ծիծաղելով: Յետոյ իր խօսքերին աւելի լուրջ կերպարանք տալով, ասաց.

—Լաւ էք սարքել, բայց դեռ պարծենալու ժամանակ չէ. դու ինձ այն ասա, թէ գործերը ինչ դրութեան մէջ են, միայն կարճ կտրիր, երկար լսելու համբերութիւն չունեմ:

Քահանան սկսեց հաղորդել իր համառօտ զեկուցումը.

—Ամրոցը խօ տեսնում էք ինչ դրութեան մէջ է:

—Այդ ես տեսնում եմ, դու այն ասա, ինչ որ չեմ տեսնում:

—Խանի ընկերի պահեստը գրաւած է, առաջ տարաւ քահանան.—տեղացի հայերը զինված են. հայոց փողոցները ամրացրած են պատնէշներով. նրանք կը պաշտպանեն իրանց ընտանիքը մահմեդականների վրէժխնդրութիւնից:

—Խանը ինչ է շինում:

—Խանը պատրաստվել է իր զինուորներով ընդդիմադրել: Իսկ մոլլաների գլխաւորը առաջնորդում է ամբոխին:

Վերջին խօսքը փոքր ինչ զժուարութեան մէջ դրեց իշխանին:

—Երբ հոգևորականը բանի մէջ է մտնում, գործը ծանր կերպարանք է ստանում, ասաց նա:

—Հոգ չէ, պատասխանեց տէր Աւետիքը.—դուք հոգևորականին թողեցէք, որ հոգևորականը պատասխանէ:

—Այսինքն դու:

—Այո, ես:

Մինչև զբաղված էին այդ խօսակցութիւններով, Բայինդուր իշխանի զօրքի մնացած մասն էլ դուրս եկաւ ականի միջով:

—Հիմայ գիտէք ինչ պէտք է անել, տէր հայր, ասաց իշխանը.—այդ ծակը խիստ նեղ է. մինչև Մէլիք-Փարսադանի և Ավթանդիլի զինուորները դրա միջով անցկենալու լինեն, բաւական ժամանակ կը կորչի: Պէտք է քանդել տալ պարիսպը:

---

*) Գեծան նշանակում է սիւնեցիների բարբառում լեռների վրա կամ անտառների մէջ եղող նեղ շաւիղները. գիծ կամ գծել բառերիցն է:

*) Փափախուէն հանաքել ժողովրդի լեզւում կը նշանակէ խոյս տալ, գործից հեռանալ:

Շնորհաւորում եմ ձեր Նոր տարին և ցանկանում որ գոնէ այսուհետև հասկանաք թէ ձեզ մնում է մի միջոց միայն.—ձեր լեզուն ու կրօնը պաշտպանելու համար՝ ոչինչ չը խնայել ձեր դպրոցների, լրագրութեան ու գրականութեան համար. այն եռանդով, որով պաշտպանում էք կլուբը՝ նոյնպիսի եռանդով էլ պաշտպանեցէք ձեր եկեղեցիները, դպրոցները, լրագրութիւնը, գրականութիւնը, թատրօնը և դոցա սպասաւորներին. ձեր սեփականութիւնից, ընկերովի վարձեցէք հայ լեզուին հմուտ ուսուցիչներ և պատուիրեցէք ձեր որդոցը, որ գոնէ շաբաթը 3—4 ժամ առանձին դասեր առնեն նրանցից, որպէս զի մեղանչած չը լինէք ապագայ սերունդի առաջ. ցանկանում եմ որ օրինակ չառնէք մեր այն կեղծ արիստօկրատներից, որոնք դէպքի բերմամբ, անունով, աստիճանով, հարստութիւնով և կոչումով այնքան են բարձրացել որ, այլ ես չեն տեսնում հասարակութեան միջին ու ստորին կարգը այլ միշտ ու միմիայն իրանց են տեսնում, իրանց են ճանաչում, իրանց համար են մտածում ու գործում. այդպիսիների վրա միմիայն հայութեան անունն է մնացել, ուրիշ ոչինչ. դրանց համար չը կայ հայութիւն, ազգութիւն, հասարակութիւն ու մարդկութիւն, դրանք երկրպագում են միայն իրանց որովայնին և այն ամենին՝ ինչ որ փայլ է տալիս իրանց եսին:

Վերջապէս՝ շնորհաւորում եմ ձեր Նոր տարին և ցանկանում որ՝ ձեր վեց եկեղեցիները իրանց 14 քահանաների և 20 չափ տիրացուների հետ՝ բացի ծիսակատար լինելուց՝ լինեն նաև տարածող սուրբ գրքի բարոյականութեան. ձեր 14 այլ և այլ աստիճանի, ազգութեան ու սեռի պատկանող դպրոցները՝ իրանց 40-ի չափ վարժապետներով՝ բացի ուսուցանող լինելուց, լինեն նաև կրթող ու դաստիարակող՝ դարուս մանկավարժական—մարդասիրական ոգուն համաձայն. ձեր 40-ի չափ բարձր ու միջնակարգ ուսում ստացած երիտասարդները՝ բացի իրանց որոշ պարապմունքներից ու թղթախաղից՝ պարապեն նաև ազգային խնդիրներով և չը լինեն քանքարաթաքոյց՝ դրանց համար բաց է հրապարակական դասախօսութեան և ազգային լրագրութեան ու գրականութեան ասպարէզը. ցանկանում եմ որ ձեր վաճառականներն ու արհեստաւորները նախ որ՝ մեծամեծ աներ ու խանութներ շինելու ժամանակ, ուրիշի փողերով չը շինեն ու հաստատեն իրանց ազգականների մէկի անունով որ՝ այդպիսով զրկեն իրանց պարտատէրերին. այլ հասկանան թէ ինչ է նշանակում «ոտք վերմակից համեմատ մեկնիր» առածը. երկրորդ՝ եթէ չեն կարող լինել Բագուի, Ալէքսանդրապօլի, Գանձակի, Շուշվայ և ուրիշ քաղաքների հայոց պէս ազգային հիմնարկութիւնների համար առատ նուէրներ տուող՝ գոնէ խնայող լինեն իրանց առողջութեանը և պարսպեն ապակիներով իրանց խանութների առաջի կողմը ու բաց-խփիկ դռներ կախեն և մէջը գոնէ երկաթի վառարաններ դնելով, տաքացնեն ու պատճառ չը լինեն իրանց առողջութեան կորստին և մանաւանդ այն երեխաներին՝ որոնց իբրև աշակերտ՝ 4—5 տարի ձրի են ծառայեցնում՝ տանջելով նրանց մարմնապէս, մտաւորապէս և բարոյապէս. երրորդ՝ ցանկանում եմ որ դրանք հասկանան թէ թղթախաղն ու ցիրկը, որոնց վրա հազարներ են ղահում, չեն կարող տալ իրանց այն մտաւոր սնունդը՝ որպիսին կարող է տալ իրանց լրագրութիւնն ու թատրօնը, որից ժլատութեան և գուցէ ուրիշ պատճառով ես փախչում են և չեն կարծում որ Վոլֆին տուած հազարները եթէ թատրօնին տային՝ բացի այն որ իրանք աւելի շահված կը լինէին՝ նպաստած կը լինէին նաև իրանց օր. դպրոցներին, որոնք ստիպված են այդպիսի կողմնակի արդիւնքներով պահպանել առ այժմ իրանց գոյութիւնը:

Հուսկ յետոյ՝ շնորհաւորելով ձեր Նոր տարին, պարոններ, ցանկանում եմ որ գոնէ այսուհետև Աստուած խելք ու խիղճ տայ ձեր քաղաքային գործերի ղեկավարներին:—

Արդէն սովորութիւն է ժողովվում «Մշակի» տասնամեակը շնորհաւորելու համար: Ես բաղդաւոր եմ համարում ինձ արժան իմ կողմից շնորհաւորելու լուրը հաղորդելուս համար. Թող Աստուած լինի «Մշակի» զօրավիգը:

Նորայր

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ռուսաց լրագիրներում կարդում ենք որ այս ձմեռը Ռուսաստանում գրեթէ ամեն տեղ ձիւնը շատ սակաւ է գալիս: Գրեթէ ամեն տեղ, մանաւանդ հարաւում, տիրում է չորութիւն: Այդ չորութեան և ձիւնի պակասութեան հետևանքը շատ կորստաբեր կարող է լինել գարնան հունձքերի համար:

—

«Голосъ» լրագիրը իր մի քանի ամսվայ դադարումից յետոյ, սկսեց նորից հրատարակվել: Լրագիրը կրկին նոյն գիրք և նոյն տեսք ունի:

—

Թիֆլիսում, Արծրունու գալլէրէայի մէջ, այն մագազինում, որտեղ առաջ Կենտրոնական Գրավաճառանոցն էր գտնվում, բացված է այժմ պ. պ. Նանուկօվի և Զաքարյանի ընթերցարանը և գրադարանը: Ընթերցարանը շատ յարմար սենեակում է գտնվում և շատ հարուստ է ամեն տեսակ լրագիրներով:

—

«Кавказъ» լրագիրը հաղորդում է որ յունվարի 13-ին փոխարքայի Պաշտօնակատար իշխան Մէլիքօվ ընդունեց քաղաքային պատգամաւորութիւնը, որ բաղկացած էր քաղաքագլխից և վեց ձայնաւորներից, որոնք խնդրեցին նորին պայծառափայլութեան հրամայել առ ժամանակ կանգնեցնել պ. Նահանգապետի կարգադրութեան գործադրութիւնը հացէների գրասենեակի մասին, մինչև որ Սենատից պատասխան կը ստացվի Դումայի կողմից ուղարկած գանգատի մասին, քանի որ քաղաքային ինքնավարութեան օրէնքներին համեմատ նոր հարկեր մտցնել քաղաքում նահանգական վարչութիւնը կարող է միայն քաղաքային վարչութեան համաձայնութեամբ: Փոխարքայի Պաշտօնակատարը պատասխանեց թէ չը նայելով որ նահանգական վարչութեան կարգադրութիւնը անմիջապէս պէտք է իրագործվի, բայց իշխան Մէլիքօվ առաջարկեց պատգամաւորութեանը սպասել մինչև յունիսի 1-ը և այն ժամանակ եթէ հրատարակված կանոնների գործադրութիւնը այս կամ այն կէտում դժուար գործադրելի կը գտնվի, իշխանը խոստացաւ քննութեան ենթարկել Դումայի խնդիրքը, փոփոխութեան ենթարկելով նոր մտցրած կանոնների այս կամ այն կէտը:

—

Երեք օր շարունակ անտանելի քամի էր անում Թիֆլիսում, վերջապէս յունվարի 15-ին քամին դադարեց և սկսեց առատ ձիւն գալ:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԻ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ռուս-ֆրանսիական դաշնակցութեան միտքը մի ժամանակ չափազանց համակրելի էր քաղաքական յայտնի շրջաններում, գրում է «Порядокъ»: Ֆրանսիայի մէջ գաղտնի յոյսեր էին դնում Ռուսաստանի վրա. վրէժխնդրութիւնը պրուսացիներից Սեդանի անպատուութեան համար և գերմանացիներից խլած նահանգների վերադարձնելը ֆրանսիացիներին կարելի էր թըւում միմիայն ռուսների օգնութեամբ: Ֆրանսիացիները երազում էին այն ժամանակը, երբ ռուսները կը յարձակվէին Գերմանիայի վրա արևելքից և այդպիսով կը թեթևացնէին ֆրանսիական զօրքերի յարձակումը նոյն երկրի վրա արևմուտքից: Վերջին տարիներում այդ անմեղ մտածմունքները կորցրին իրանց ոյժի մեծ մասը և այլ ես անհանգիստ չէին անում Բերլինի քաղաքական անձանց: Փարիզի մէջ սկսեցին մտածել Անգլիայի հետ բարեկամանալու, նոր դաշնակցութիւններ ձեռք բերելու մասին: Սկսվեցաւ Տունիսի արշաւանքը, որ պարզ ապացուցեց, թէ Ֆրանսիայի պատերազմական այժմեան ոյժերով անկարելի է մտածել միջազգային համարձակ ձեռնարկութիւնների մասին: Այնու ամենայնիւ Գամբետտայի մինիստրութեան կազմվելը նոր յոյսեր ծագեցրեց. եւրոպական պետութիւնների դրութեան փոփոխութիւնը սկսել է առարկայ դառնալ ֆրանսիական հրապարակախօսների համար: Բերլինի մէջ նորից սկսեցին խօսել նոյն վտանգաւոր առարկայի մասին, երբ լսվեցաւ, որ կոմս Շուվալովի դեսպան նշանակվեցաւ ռուսաց կառավարութեան մօտ: Այդ եռանդոտ քաղաքագէտ-

---

—Մեծ դժուարութիւն չունի, ես այս րոպէիս կը հրամայեմ, որ քանդեն, պատասխանեց քահանան:—Գործիքներ այստեղ կան. ականափորների բահերը, բրիչները դեռ այստեղ են մնացել:

Ձիաւորները վար վաղեցին, սկսեցին քանդել պարիսպը: Քարը, կիրը, որ արհեստի շնորհիւ միացել, երկաթի ամրութիւն էին ստացել, նրանց կատաղի հարուածների տակ փշրվում էին և թափվում էին ցած:

—Ես մոռացայ հարցնելու, կրկին դարձաւ իշխանը դէպի քահանան.—որտեղ են Շահումեանը, Խորէնը, Բալին:

—Շահումեանը և Բալին կարգված են առաջնորդելու տեղացի հայերին, իսկ Խորէնը զբաղված է մի այլ գործով:

—Ի՞նչ գործով:

—Նա պիտի ազատէ խանի կնիկներից մէկի կեանքը:

—Այդ լաւ է, կնոջ գործը վարդապետին յանձնել:

—Այդ կինը, մանաւանդ նրա աղախինը, բաւական օգնեցին մեզ:

—Գեղեցիկ է:

—Ես չեմ տեսել:

—Դու ինչ գիտէիր, հաղորդեցիր ինձ, տէր հայր, խօսքը փոխեց իշխանը.—հիմա մնում է ինձ յայտնել քեզ բէկի հրամանը.

—Յայտնեցէք:

—«Չը խղճալ, կոտորել անխնայ կերպով»:

—Ես առանց այդ հրամանի նոյնը կանէի, պատասխանեց քահանան:

—Շատ ապրես, տէր հայր, խաչը վկայ, օրհնած մարդ ես եղել, ես այդ չէի իմանում: Բեր ձեռքդ համբուրեմ:

Քահանան յետ քաշեց իր ձեռքը, նշանակութիւն չը տալով իշխանի կատակներին:

Ականը փորված էր բերդի այն կողմում, որ համարեա թէ ամայի էր: Այստեղ կային բազմաթիւ հին շինուածքների աւերակներ, և աւելի ոչինչ: Քանդված եկեղեցին ցոյց էր տալիս, որ մի ժամանակ բերդի այս կողմում կար հայոց մի ամբողջ թաղ: Ո՞ր ժամանակ, և ինչ հանգամանքներից ստիպված, նրանք թողեցին իրանց բնակարանները,—յայտնի չէր: Այդ աւերակների մէջ կարող էին հազարաւոր զինուորներ թաքնվել և աննկատ մնալ: Այդ կէտից նայելով, տէր Աւետիքը ընտրել էր բերդի ամենահանդարտ տեղը:

Հեռուից լսելի եղան խառնաձայն աղաղակներ, որոնց հետևեցին հրացանի ձայներ:

—Այդ ինչ ձայներ են, հարցրեց Բայինդուր իշխանը տէր Աւետիքից:

—Երևի, մահմեդականները յարձակվեցան հայոց թաղի վրա, պատասխանեց նա, աւելի ուշադրութեամբ ականջ դնելով ձայներին:—Այո, յարձակվեցան: Նրանք սովորութիւն ունեն յարձակումից առաջ վայրենի աղաղակներ բարձրացնել:

—Հայերը կարող են ընդդիմադրել:

—Երկար, ի հարկէ, չեն կարող, բայց մինչև մեր հասնելը, կը դիմանան:

—Ուրեմն էլ ինչու ենք սպասում, հարցրեց իշխանը:

—Սպասում ենք, որ Մէլիք-Փարսադանը և Աւթանդիլ փնդապետը գան:

—«Մինչև Շուշանը կը զարդարվի, պատարագը կը կարճակվի»... պատասխանեց իշխանը:—Մինչև նրանց գալը, գուցէ հայերին կը կոտորեն:

—Հրամայեցէք թմբուկները ածեն. մենք նրանց աղաղակներին կը պատասխանենք մեր թմբուկներով: Դա բաւական սարսափ կը ձգէ նրանց վրա:

—Դրանով բան չի դառնայ: Այդ ֆանդերը ես քեզանից լաւ եմ իմանում, տէր հայր: Որսորդները արջին խփելու ժամանակ սկզբից «հուշա» չեն անում: *) Յանկարծակի զարկը աւելի սոսկալի է լինում:

Նա հրամայեց առաջ բերել թնդանօթները:

—Խիստ զուարճալի բան է այդ հրանօթները գործ ածել ամբոխով լի փողոցների մէջ: Այնպէս չէ, տէր հայր, հարցրեց նա, ձեռքը քսելով նրանցից մէկի փողին, նոյն զգացմունքով, որպէս մի սիրահար փայփայում է իր նազելի էակին:—Զարմանալի է, կրկնեց նա,—այնպէս հնձում է, որպէս սուր մանգաղը խակ խոտաբոյսերի մէջ:

Մինչ դրանք զբաղված էին այդ պատրաստութիւններով, յայտնվեցան Մէլիք-Փարսադանը և Աւթանդիլ փնդապետը իրանց զինուորներով: Նրանք համարձակ անցան քանդված պարսպի միջով:

Ծերունի զօրավարը շատ ուրախացաւ, տէր Աւետիքին ողջ և առողջ գտնելով: Տէր հայրը նրա փեսան էր, այսինքն դստեր ամուսինը:

—Զօրանաս, ասաց նրան գրկելով,—դու իմ երեսը սպիտակացրիր թէ բէկի և թէ Ներսէս արքայանի մօտ:

Բայինդուր իշխանը, որ չէր կարող այդ տեսակ քնքշութիւնների համբերել, ընդհատեց նրանց խօսքը, ասելով.

—«Ձուերը աշնանը կը համբարեն»... Հիմա դեռ շնորհակալութիւնների ժամանակ չէ: Սպասեցէք, մինչև տեսնենք, այդ զալմաղալները ինչով կը վերջանան: Լսում էք պարսիկների աղաղակները: Հայոց թաղի վրա կրակ են թափում:

Այժմ աղաղակները աւելի կատաղի կերպով էին հնչում, բայց հրացանների ձայնը երբեմն սաստկանում էր, երբեմն ընդհատվում էր: Ծերունի զօրավարը ուշադրութեամբ հետևում էր բոլոր հնչումներին: Նրա ականջները այն աստիճան սովորած էին այդ տեսակ ձայների, որ համարեա աչքերի տեղ էին ծառայում:

Նա կռւի ժամանակ նոյնքան սառնասիրտ էր, նոյնպէս չէր շտապում, որպէս չէր շտապում, երբ խորին ոգևորութեամբ կարդում էր իր Նարեկը:

Այժմ լսելի եղան խուլ թնդիւններ, որ աւելի նման էին թնդանօթների որոտմունքին: Ծերունի զօրավարը սկսեց աւելի ուշադրութեամբ հետևել նրանց:

—Դու սխալվում ես, Բայինդուր, դարձաւ նա դէպի իշխանը.—պարսիկները չեն, որ կրակ են թափում, այլ այդ մերոնք են կրակ թափողները:

—Մերոնք,—այսինքն ովքեր:

—Հալիձորի գետի վերին կողմից Մխիթար սպարապետը, իսկ ներքին կողմից բէկը:

—Այդ միայն սատանան կարող է ջոկել քրիստոնեայի և մահմեդականի թնդանօթի ձայների զանազանութիւնը, պատասխանեց Բայինդուր իշխանը մրմնջալով:

—Մարդն էլ կարող է ջոկել այդ, ասաց ծերունի զօրավարը ժպտալով.—միայն հարկաւոր է դրա համար սիւնեցի լինել, ծանօթ լինել նրա լեռների դիրքի և բնաւորութեան հետ, այն ժամանակ հեշտ կը լինի հասկանալ, թէ իւրաքանչիւր հնչիւն ինչպէս է տարածվում, որպիսի արձագանքներ է արձակում: Լաւ ականջ դրեցէք, թնդանօթների ձայնը բոլորովին բերդի դրսից է գալիս, բայց մեզ այնպէս է թւում, որ բերդի ներսից է:

—Ուրեմն բէկը և Մխիթար սպարապետը յարձակում են գործում առանց մեզ իմացում տալու:

—Նրանք ինձ իմացում տուեցին:

—Ե՞րբ:

—Մի քանի րոպէ նրանից յետոյ, երբ դու բաժանվեցար ինձանից և սկսեցիր դիմել դէպի ականը:

—Իսկ մեր շարժման մասին տեղեկութիւն ունեն:

—Ի հարկէ ունեն. ես հէնց նրանց ուղարկած սուրհանդակների բերանով տեղեկութիւն տուեցի:

—Հիմա հասկանում եմ, որ սիւնեցու ականջները ուրիշ տեսակ կազմված են, քան թէ մեզ նման մեղաւորներինը... պատասխանեց հեգնութեամբ իշխանը:—Այսու ամենայնիւ, այդ աւերակների մէջ մենք երկար սպասելու գործ չունենք. շտապենք, եթէ չենք ցանկանում, որ խեղճ հայերի թաղը դրանց նման աւերակ դարձնեն: Բէկը կամ Մխիթար սպարապետը հեշտութեամբ բերդը մտնել չեն կարող: Իսկ մենք բերդի միջումն ենք: Մենք պէտք է բաց անենք նրանց առջև դռները:

Վիճաբանութիւնը դադարեց: Այդ խօսքերից յետոյ կարգադրեցին իրանց գործողութեան եղանակը, թէ որը որ կողմով պէտք է առաջ գնայ: Ձիաւորները երեք մաս բաժանվեցան. մէկ մասին պիտի առաջնորդէր Աւթանդիլ փնդապետը տէր Աւետիքի հետ, միւս մասին պէտք է առաջնորդէր Մէլիք-Փարսադանը, իսկ երրորդ մասին Բայինդուրը:

(Կը շարունակվի)

---

*) Հուշա անել՝ նշ. խրտնեցնել:

ևի անունը յիշեցրեց Գերմանիային արեւմտահեղ պատերազմների ժամանակը: երբ Գերմանիայի ոյժից ընկճված Ֆրանսիան լցրեց ամբողջ աշխարհը գանգատներով յաղթող գերմանացիների վրդովեցուցիչ անգթութիւնների և բարբարոսութիւնների վրա: Կոմս Շօդօրդի ուղարկում էր մեծ պետութիւններին շրջաբերականներ, որտեղ նկարագրվում էին, թէ պրուսացիները ինչպէս խախտում էին պատերազմական սովորութիւնները և կանոնները: Այդ քաղաքագէտը այն ժամանակ մեղադրում էր Գերմանիային Եւրօպայի և մարդկութեան առաջ: Գերմանացիների կարծիքով, նա պատկերացած է կատարեալ ատելութիւն էր դէպի Գերմանիան: Ցանկարծ մի քանի տարվայ մոռացութեանից յետոյ կոմս Շօդօրդին դիպլօմատիական այդպիսի պաշտօն է տրվում, որ նրան միջոց է տալիս անմիջապէս ձգտել ռուս-ֆրանսիական դաշնակցութեան իրագործմանը, իսկ այդ դաշնակցութեան կարելութիւնն անգամ խանգարում է գերմանական հզօր պետութեան հանգստութիւնը: Բերլինի կիսապաշտօնական լրագիրները Շօդօրդին Ռուսաստանի մէջ դեսպան նշանակելուն պատասխանեցին թեթև սպառնալիքներով, որոնք Ֆրանսիական քաղաքագէտներին անհանգստութիւն պատճառեցին: Այդ [illegible]

վերջանալ սարսափելի արիւնհեղութեամբ, որի վերջը անկարելի է նախատեսել: Աւելի լաւ է անձեռնամուխ թողնել եւրօպական քաղաքականութեան այդ հիւանդ և զգայուն կողմերը:

ՖՐԱՆՍԻԱ

„Հավասի“ ընկերութիւնը հաղորդում է, որ Գամբետայի կուսակիցներից մի քանիսը խորհուրդ տուին նրան սահմանադրութեան վերաքննութեան նախագծի մէջ չը մոցնել ցուցակներով ընտրութեան կանոնը, որովհետև նրանք այդ փորձը չափից դուրս վտանգաւոր են համարում: Բայց Գամբետտա պատասխանեց, որ կամենում է այդ փորձն անել, որպէս զի իմանայ, թէ նա ում վրա կարող է յոյս դնել: Եթէ հանրապետական մեծամասնութիւնը կը խանգարի, այն ժամանակ Գամբետտա ստիպված կը լինի հրաժարական տալ: Մի քանիսի կարծիքով ապագայ մինիստր-պրեզիդենտ լինելու է Ֆրէյսինէ, որ չորս նահանգների մէջ միանգամից սենատոր անդամ ընտրվեցաւ: Ֆրէյսինէին նախագահ Գրէվի աւելի է համակրում, քան թէ Գամբետտային, բացի այդ Ֆրէյսինէին աւելի հեշտ է կառավարել արտաքին գործերի մինիստրութիւնը, որովհետև օտար պետութիւնները նրա դէմ նախապաշարված չեն, մինչդեռ չէ կարելի նոյնը ասել Գամբետտայի մասին: Գամբետտային ամեն կողմից յայտնում են, որ Ֆրանսիան հանգստութիւն է ցանկանում և կամենում է, որ նրա պատգամաւորները օգտակար աշխատանքներով զբաղվեն: Այդ բանը ասում են պատգամաւորների ժողովի մէջ, նոյնը սենատի մէջ ասաց Գօտիէ դը-Րիւմիլի և նոյն բանը իր էջերի մէջ քարոզում է հանրապետութեան նախագահի օրգան «Paix» լրագիրը: Գամբետտայի կուսակից լրագիրները պաշտպանում են Գամբետտայի կարգադրութիւնները պաշտօնեաներ նշանակելու մասին: „Voltaire“ լրագրի խօսքերի համեմատ, Գամբետտա այդ կարգադրութիւնները հետևեալ կերպով է մեկնում: „Իմ կանոնս է ընտրողների ցանկութեան համեմատ մարդիկ նշանակել այն պաշտօնների համար, որոնք մօտ յարաբերութիւններ ունեն ընտրողների հետ: Օրինակի համար Սենայի պրեֆեկտ ես նշանակեցի Ֆլոկէին: Իսկ այն պաշտօնների համար, որոնք առանձին մասնագիտական նշանակութիւն ունեն, ես իմ իրաւունքս եմ համարում աւելի ընդունակ մարդկերանց նշանակել: Ես ընտրեցի գեներալ Միրիբելին այն պատճառով, որ նրա պաշտօնը ոչինչ յարաբերութիւն չունի քաղաքականութեան հետ: Նա կը զբաղվի միայն զօրքերի վերակազմութեան և սահմանների պաշտպանութեան հարցերով, իսկ այդ գործերի համար նա նշանաւոր ընդունակութիւններ և հմտութիւններ ունի: Ինձ նախատում են նոյնպէս և Վէյսին պաշտօն տալու համար, բայց նա անկասկած տաղանդաւոր գրող է, իսկ ինձ այդպիսի մարդ է հարկաւոր հեռագիրներ և դիպլօմատիական շրջաբերականներ կազմելու համար: Թոյլ տուէք, որ ես ինքս ընտրեմ իմ օգնականներին և դատեցէք իմ մասին իմ գործերի համեմատ, որոնց դուք դեռ ես չէք կարողացել տեսնել: Պատգամաւորների ժողովի նախագահ Բրիսօնի „Siécle“ լրագիրը նոյնպէս պախարակում է Գամբետտայի վճիռը՝ բարձրացնել պատգամաւորներին ցուցակներով ընտրելու հարցը և այդ հարցը այժմեան մինիստրութեան գոյութեան հարց դարձնել: Բացի Գամբետտայի կուսակից լրագիրներից հանրապետական բոլոր մամուլը յարձակվում է Գամբետտայի վրա, թէպէտ այդ բանը չի խանգարի Գամբետտային իրագործել իր նախագիծը: Գամբետտայի և Ֆրէյսինէի մէջ մի խորհրդակցութիւն եղաւ, որի ժամանակ Ֆրէյսինէ հաւատացրեց մինիստր-նախագահին, թէ ինքը կատարելապէս համաձայն է նրա նախագծի հետ և խոստացաւ պաշտպանել սենատի մէջ ցուցակներով ընտրութեան առաջարկութիւնը: Նա հաւատացած է, որ սենատը կընդունի այդ նախագիծը: Արմատական կուսակցութիւնը յանձնեց Ժօրժ Պերրենին ցանկացած օրն ընտրել կառավարութեան հարց առաջարկելու համար ընդհանուր քաղաքականութեան մասին:

Դեկտեմբերի 14-ին պատգամաւորների ժողովի մէջ նոր ընտրված նախագահ Բրիսօն շնորհակալութիւն յայտնեց ժողովին իրան ցոյց տուած հաւատարմութեան համար, որ խոստանում է նախագծած վերանորոգութիւններին աջողութիւն: „Հանրապետականները, ասաց նա, համաձայնութեամբ պէտք է գործեն, որպէս զի ապահովեն նախագծերի աջողութիւնը և այդպիսով ոյժ տան հանրապետական կառավարութեանը: Առանց համաձայնութեան առաջադիմութիւնը անկարելի է: Նախագահի այդ վերջը ճառից յետոյ կարդացվեցաւ կառավարութեան նախագիծը սահմանադրութեան վերաքննութեան մասին: Գամբետտա բացատրեց այդ նախագիծը առաջարկելու պատճառները: Նա ասաց, թէ վերջին ընտրութիւնները ապացուցին, որ Ֆրանսիան ցանկանում է սահմանադրութեան խոհեմ վերաքննութիւն: Այդ ցանկութիւնը իրագործելու համար մինիստրութիւնը առաջարկեց մի նախագիծ, որ վերաբերում է միայն այն կէտերին, որոնց վրա երկիրը մատնացոյց է եղել:

Գամբետտա ընդունեց արմատական կուսակցութեան պատգամաւորութիւնը, որին մեկնութիւններ տուեց սահմանադրական վերանորոգութիւնների մասին: Պատգամաւորութեան կողմից խօսում էր Բալլէ, որ կամենում էր իմանալ արդեօք հաւատացած է կառավարութիւնը, որ ցուցակներով ընտրութեան հարցը քննելու ժամանակ պատգամաւորների ժողովի մեծամասնութիւնը նրա կողմը կը լինի: Գամբետտա պատասխանեց, թէ քանի որ նախկին ժողովը հաւանութիւն է տուել այդ նախագծին, հետևապէս այժմեան ժողովն էլ չէ կարող ընդդէմ լինել, որովհետև ընտրութիւններից յետոյ պատգամաւորների ժողովի կազմակերպութիւնը շատ քիչ է փոխվել: Մինիստրութիւնը հաւատացած է, որ պատգամաւորների մեծամասնութիւնը նրան կը պաշտպանէ, այնպէս որ արմատականների կասկածները Գամբետտային անտեղի են թւում: Այնուհետև Բալլէ հարցրեց, արդեօք Գամբետտա օգուտ չէ քաղում ցուցակներով ընտրութեան հարցից հրաժարական տալու համար, ՚ի նկատի առնելով ընդդիմադրական կուսակցութեան տրամադրութիւնը: Գամբետտա պատասխանեց, թէ, ընդունելով պատասխանատու իշխանութիւնը, նա մտադիր է վարել իր պաշտօնը, քանի որ ինքը կը կարողանայ անցկացնել իր նախագիծը: Նրա նախագիծը գլխաւորապէս բովանդակում է այն վերանորոգութիւնները, որոնց նա այժմ առաջարկել է պատգամաւորների ժողովին և որոնցից գլխաւորը պատգամաւորներին ցուցակներով ընտրութեան հարցն է: Պատգամաւորութիւնը անբաւական մնաց մինիստր-նախագահի մեկնութիւններից, այնպէս որ արմատական կուսակցութեան ժողովը վճռեց անբաւականութիւն յայտնել մինիստրութեանը:

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—«France» լրագրին հաղորդում են Հռոմից, որ Գարիբալդին շատ հիւանդ է: Նրա որդի Մենոտի երէկ գնաց իր հօր մօտ բժշկի հետ միասին: Իտալական հերոսի բարեկամ, բժիշկ Պօլասչինօ Նէապօլից գնում է Կապրէրա: Նա իր հետ մի ուրիշ բժիշկ էլ է տանում:

—«Pester Lloyd» լրագրին հարաւային Դալմացիայից հաղորդում են, որ գործերի դրութիւնը Կրիվօշիում բարդվում է: Հերցեգովինայի սահմանի վրա ապստամբութիւն է նկատվում, որը պէտք է որքան կարելի է շուտով ճնշել:

—Փարիզից լրագիրներին հեռագրում են յունվարի 7-ին, որ «Հավասի ընկերութեան» խօսքերին նայելով, կարելի է սպասել, որ անգլօ-ֆրանսիական դաշնագիրը շուտով ստորագրված կը լինի:

—Կ. Պօլսից լրագիրներին հաղորդում են յունվարի 16-ից, որ Կ. Պօլսի անգլիական դեսպան լորդ Դիւֆէրին տեսակցեցաւ սուլթանի հետ հայկական խնդրի առիթով: Սուլթանը, ինչպէս լսվում է, արդարացնում էր վերանորոգութիւնների ուշացնելը և կրկին հաւատացրեց Դիւֆէրինին, որ այդ հարցի վրա Բ. Դուռը մեծ ուշադրութիւն է դարձնում:

—«Հավասի ընկերութիւնը» հետևեալ հեռագիրը ստացաւ Բուխարէստից, յունվարի 12-ին. «Յունվարի 10-ից Կ. Պօլսից ստացած տեղեկութիւններին նայելով, Ալի Նիզամ-փաշա և Բէչիր-բէյ Բերլինից վերադառնալով, երկարատև խօսակցութիւն ունեցան սուլթանի հետ: Այդ խօսակցութեան բովանդակութեան մասին ոչինչ յայտնի չէ, բայց մի քանի ժամանակից նկատելի է, որ պալատում Գերմանիայի մասին աւելի չափաւոր կերպով են խօսում: Կարծում են, որ Ալի-Նիզամ-փաշայի միսիան ենթադրած նպատակին չը հասաւ: Այժմ խօսում են Իտալիայի հետ բարեկամանալու ցանկութեան մասին, և հեշտ կարող է պատահել որ այն անձը, որին յանձնված կը լինի Նիշան—Իմթիխազ շքանշանը տանել աւստրիական կայսրին, մի և նոյն նշանը կը տանի և իտալական թագաւորին:

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Շիլլէր 1791 թւին ծանր հիւանդ լինելով, բժիշկները նրան Կարլսբադ ուղարկեցին: Կարլսբադեան բժիշկների մէջ, բժիշկ Շտարկ, բանաստեղծին խնամելով, անդադար գրագրութիւն ունէր նրա կնոջ հետ և մեծ խնամքով պահպանեց այդ բոլոր գրագրութիւնը: Շտարկի թոռները մտածում են այժմ այդ հետաքրքիր թղթակցութիւնը հրատարակել: Այդ նամակներից երևում է, թէ ինչ աղքատութեան մէջն էր ապրում Գերմանիայի մեծ բանաստեղծը: Նա տարէնը երկու հարիւր տալեր ռոճիկ էր ստանում, որպէս դուքսի կարդացող: Հիւանդ լինելով, նա մեծ կարօտութեան մէջ էր գտնվում, և մինչև անգամ դեղի փող չունէր:

* * *

Լօնդօնում նորերումս ծախվում էին յայտնի գրողների և նշանաւոր մարդկանց ձեռագիրները. գնողները այնքան շատ էին, որ ձեռագիրների գները սաստիկ բարձրացան: Այդպէս, օրինակ, Մարտին Լիւթէրի ստորագրութիւնը չորս գվինէով ծախվեցաւ. Վիկտորիա թագուհու ստորագրութեանը մէկ և կէս ֆունտ ստէրլինգ վճարեցին. լորդ Բայրօնի նամակը երեք գվինէով ծախվեցաւ, Օլիվէր Կրոմվէլի ձեռքով ստորագրված հրամանագիրը, և Ֆրանկլինի նամակը ձեռք բերեցին իւրաքանչիւրը երեք ֆունտ ստէրլինգով:

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 14 յունվարի: „Новое Время“ լրագիրը հաղորդում է: Լուր կայ, որ գեներալ Սկօբելեվ Տուրկեստանի վերակազմութիւնը քննող մասնաժողովի նախագահ է նշանակվում: „Новости“ լրագիրը հաղորդում է որ գաղթականութեան համար զանազան նահանգներում նշանակված են 574 բաժիններ իւրաքանչիւրը 175,982 դեսիատին: Սինօդի մէջ դադարեցրած է 1869 թուականի վերանորոգութեան իրագործելը ծուխերը սահմանափակելու մասին: Արտասահմանից հեռագիրները հաղորդում են, որ դաշնակը սպասում են Բալկանեան թերակղզու սլավեանների ապստամբութեանը: Բրիւնի մէջ յայտնված են սօցիալ-դեմօկրատների գաղտնի ժողովներ. շատ կալանաւորվածներ կան: Վիէննայի մէջ լրագիրներին արգելված է տպել պատերազմական լուրեր: Գիտօ մեղաւոր է ճանաչված հանգուցեալ նախագահ Գարֆիլդի կեանքի դէմ փորձ անելու մէջ:

Խմբագիր—Հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՎԱՃԱՌՈՒՄՆ ՄԻՆՉԵՒ ԶԱՏԻԿ գլխարկներ 1 ր., փուփայկաներ 2 ր. 75 կ., բրէւկներ 4 ր., բիջակներ 8 ր. ամբողջ հագուստ 13—19 ր., դրապ, մամբրոդ, հուդ, տրիկօ, սրբիչներ և ալբօմներ կէս գնով։ Հնդկական բրինձ 6 կ., սագօ և պերլօվայա կրուպա 9 կ., պանիր չեստեր 70 կ., նշշատայ կօլմանի 18 կ. փունտը, լուծողական ձեթի պլիւլներ 2 կ., լուացքի փոշի 5 կ.։ **ՆՈՐՈՒԹԻՒՆ**։ Մեղրամոմ և արծաթէ մոմեր 35 և 42 կ. փունտը։ Մեծ քանակութեամբ անգլիական և ֆրանսիական մահճակալներ 30% էժան քան թէ ուրիշ տեղ, այսինքն երեխաների համար 4 ր., մեծերի համար 12 րուբլուց։ **ԽՍԿԱԿԱՆ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԽԱՆՈՒԹՈՒՄ**։

1—36

ՎԵՐԱՐԿՈՒՆԵՐ 4 ր., ծըծողներ 1 ր ծալվող աթոռներ 1 ր. 50 կ., ՓԱՅՏ-ԱԹՈՌ 4 ր., ԲԱԶԿԱԹՈՌ-ՄԱՀՃԱԿԱԼ 10 րուբլ և աւելի, թէյի բաժակներ 25 և 30 կ., մի աման քորոցներ 50 կ., պատելա ծխողների համար 60 կ. փունտը, անգլիական ՎԱՆՆԱՆԵՐ և այլն ծախվում են **ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԽԱՆՈՒԹԻ ՄԷՋ**։

10,000 զոյգ գուլպաներ 25 կ.—ից զոյգը, 10,000 զոյգ կանանց ԳՈՒԼԲԱՆԵՐ 30 կ.—1 ր., 7,000 մատուցարաններ 5 կ.—5 ր., 1,000 ՄԱՀՃԱԿԱԼՆԵՐ 5 ր.—35 ր., 400 արշին բոմազէյ 1 ր.—1 ր. 30 կ., պարուսինա 40 կ.—1 ր., 300 հատ րէվօլվեր 4 ր.—35 ր., 700 ալբօմ ԿԻՍԱԳՆՈՎ, 10,000 փունտ թէյ ԹԷՅԱՄԱՆՈՎ 1 ր. 65 կ.։ Երկաթէ գրիչներ իւրաքանչիւր ձեռքի համար։ Ծախվում են **ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԽԱՆՈՒԹԻ** մէջ։

71—100

ԾԱԽՎՈՒՄ ԵՆ 25% ԷԺԱՆ քան թէ ուրիշ տեղ. ԹԷՅ, կակաօ, ՇՕԿՕԼԱԴ, բիսկվիտներ, մուրաբաներ, բրինձ, ամաններ, բաժակներ, բօկալներ, թէյամաններ, սուզօկներ, ՄԱՏՈՒՑԱՐԱՆՆԵՐ, երես լուանալու ամաններ, ԿՈՂՊԷՔՆԵՐ, ԶԳԵՍՏԱԿԱԽՆԵՐ, գդալներ, դանակներ, ԳՐԻՉՆԵՐ, թուղթ, ծրարներ, տետրակներ, մատիտներ, ՀՐԱՑԱՆՆԵՐ, ՐԷՎՕԼՎԵՐՆԵՐ, մէջքակապներ, կլէօնկա, ԹԱՄԲԵՐ, սանձեր, ութօներ, ՄԱՀՃԱԿԱԼՆԵՐ, երեսրբիչներ, թաշկինակներ, կանանց գուլբաներ, մարդկերանց գուլբաներ, տուալետի սապօն, հոտաւէտ ջրեր, շերբետ, ցիտրան մագնեզիա, խինայի գինի, պօրտվէյն, խերես, կօնիակ և 1,000 այլ առարկաներ։ **ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԽԱՆՈՒԹԻ ՄԷՋ։ ՆՈՅՆ ՏԵՂԸ** վաճառականներին **ՄԵԾ** քանակութեամբ ծախվում է **ԹԷՅ**. պուդերով 40, 46, 52, 58, ր., իսկ փունտերով 1 ր. 1 ր. 10 կ., 1 ր. 20 կ., 1 ր. 40 կ., 1 ր. 60 կ. և 1 ր. 80 կ., իսկ ամենաբարձր թէյը փունտը 2 ր. քաշը ԱՌԱՆՑ ԹՂԹԻ։

ՀՐԱՑԱՆՆԵՐ 20—60 ր. և ՉՕԿ-ԲՕՐ (chokl bore) George Dau-ի գործարանից 120 ր., րէվօլվերներ 4—34 ր., ԲՈՒԼ-ԴՕԳ (bull dog) 11—20 ր., կանանց թամբեր 65 ր., շեֆիլդի դանակներ 3 ր. 50 կ. դիւժինը, ալբօմներ կիսագնով, ֆիլտրաներ և այլն։ Ամենամեծ պահեստ հրացանների և րէվօլվերների Թիֆլիսում։

81—100

ՎԱՃԱՌՈՒՄՆ ՄԻՆՉԵՒ ՆՈՐ ՏԱՐԻՆ ամենաէժան գներով. կօնեակ, վիսկի, պօրտվէյն, խերես, շամպայն, մուրաբաներ, սօուս, պիկուլի, րոմ, սեմգա, կօնֆեկտներ, ապակու ամաններ, բրիտանական մետալից առարկաներ, սապօն, չուլկի, գուլպաներ, հագուստներ, վարտիկներ, փուփայկա, ալբօմներ։ Պանիր չեստեր 80 կ. փունտը, արմատներ պլումպուդինգի համար 40 կ., արծաթէ մոմեր 35—42 կ. անգլիական փունտը, մեծ քանակութեամբ անգլիական և ֆրանսիական երկաթէ մահճակալներ 30% էժան քան թէ մի ուրիշ տեղ, այսինքն երեխաների 4 րուբլուց և մեծերինը 12 րուբլուց։ 50,000 փունտ թէյ 1 րուբլուց և ամենալաւը 2 ր. փունտը։ Ծախվում են **ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԽԱՆՈՒԹԻ ՄԷՋ**։

7—7

ԱՐԴԷՆ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Ռուսաց յայանի գրող **ՎՈՒԶԵՏԻԶԻ** „ДВѢ ЕЛКИ“ մանկական գրքոյկի հայերէն թարգմանութիւնը „**ԵՐԿՈՒ ՏՕՆԱԾԱՌ**“ անունով։

Այս գրքոյկը ընդունել էր տպագրելու Հայերէն գրքերի հրատարակութեան ընկերութիւնը. բայց իրանից անկախ պատճառներով ինքն ընկերութիւնը յաջողութիւն չունեցաւ տպագրելու։ Տպագրված է շատ ընտիր թղթի վերայ խոշոր տարերով։

ԳԻՆՆ Է 20 ԿՈՊԷԿ։

Կարելի է ստանալ թէ՛ կենտրօնական գրավաճառանոցից և թէ՛ թարգմանողից՝ հետեւեալ հասցեով.

Тифлисъ—на Авлабарѣ Ивану Петровичу *Назаріанцъ*.

Բ. ՇԱՀՎԵՐԴԵԱՆԻ
ԼՐԱԳՐԱԿԱՆ
ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿՈՒՄ

Բաժանորդագրվում են Զմիւռնիայի „ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ“ քաղաքական և գրականական հայ ամսագրին. 12 տետրակների գինը 10 րուբլի է։

Հասցէն. Тифлисъ, Агентство В. Шавердова.

10—10

Վաճառվում են 15,000 ամաններ առաջին տեսակի 15 կ. հատը, 12,000 խրուստալի բաժակներ 25 կ. հատը, 10,000 բօկալ և բաժակներ 10 կ. հատը, 10,000 մատուցարաններ և կոպէքներ 15 կ. հատը, 10,000 աման 8—40 կ. հարիւրը, 10,000 պենալներ 5 կ., 5,000 շիշ պօրտվէյն և խերես 1 ր. հատը, 2,000 արշին կլէօնկա 60 կ.—2 ր. արշինը, 2,000 դիւժին մատիտներ և գրչակոթեր 8 կ. դիւժինը, 2,000 ֆ. հնդկական բրինձ 7, 8 և 10 կ. փունտը, 1000 փունտ լէպէօշկա 50 կ. փունտը, 600 անգլիական րէվօլվերներ 4—34 ր. հատը, 300 անգլիական հրացաններ 20—100 ր. հատը, դրապ, տրիկօ, ալբօմներ, ձմեռվայ պալտոներ, գլխարկներ, վարտիկներ, հագուստ կէս գնով։ Ծախվում է **ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԽԱՆՈՒԹԻ** մէջ։ Նոյն տեղը ծախվում է ծովային **ԽՈՏ** պուտը 2 ր. 50 կ.։

37—60

Վերականգնեցնող **ՄԱԿ-ՄԱՍՏԵՐ**, մազերը ամրացնող և նրանց **ԲՆԱԿԱՆ ԳՈՅՆԸ** վերադարձնող։ Գինը 2 ր. շիշը, **ՓՈՍՏԱՅՈՎ** ուղարկված 2 ր. 49 կօպ. **ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ** խանութի մէջ։

Մի և նոյն տեղը **ԽԻՆԱՅԻԿԻՂ**, մազերը ամրացնելու համար, 1 ր. ամանը և վրձին գլխայնի դէմ, **ՏՈՒԱԼԷՏԻ ՍԱՊՕՆ** և հոտաւէտ ջրեր և այլն.

66—100

Կովկասեան գպրոցաց հոգաբարձուներէն շատերը՝ մեր հրատարակութիւններն և դասագրքերը ձեռք բերելու համար միշտ մեզի Ռոստով (Դօնի վերայ) քաղաքը դիմելով և ճանապարհի համար աւելի ծախք վճարելով, նոցա դիւրութեան համար հարկաւոր համարեցինք յայտնել, որ այն գրքերը կարող են ստանալ նաև մեր եղբօրից, որոյ հասցէն է. *Тифлисъ*, Григорію Абрамовичу Теръ-Абраміанъ, Ольгинская улица, д. № 3.

Իսկ նորա մօտ գտնուած գրքերը սոքա են.

	ր.	կ.
ԱՅԲԲԵՆԱՐԱՆ ՆՈՐ, 75 վիմատիպ պատկերներով	—	15
ԲԱՆԱԼԻ ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ռուս լեզուի	—	50
ԳԵՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆ հայերէն, ռուսերէն և ֆրանսերէն	—	50
ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ բարոյական ուսմանց, ազգային գիտելեաց և զուարճալի պատմութեանց	1	—
ԸՆՏԻՐ ԱՌԱԿՆԵՐ Եզովպոսի և Քռիլովի հանդերձ բարոյական խորհրդածութեամբք, 20 վիմատիպ պատկերներով	—	60
ԺԼԱՏ, կատակերգութիւն 3 արարվածով	—	30
ԹԵԳԱՐԱՆ, որ է „կանոն սաղմոս“	—	5
ՅՈՎՍԷՓ Դ. կենսագրութիւն հանդերձ պատկերաւն	—	25
ՆԵՐՍԷՍ Ե. կենսագրութիւն հանդերձ պատկերաւն	—	25
ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԽՐԻՄՈՒ (սակաւագիւտ)	1	—
ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ, երրորդ տիպ. 24 վիմատիպ պատկերներով	1	—

Բազմաթիւ օրինակներ գնողներուն նոյն զեղչումը կը լինի, ինչ որ ապուած է մեր 1882 թուականի օրացուցին մէջ։

Տէր տպարանի և վիմագրատան Յովհ. Տէր Աբրահամեան

(հ. ա.) 3—8

ՎԻԷՆՆԱՅԻ ՄԵԲԷԼ (աթոռներ և բազկաթոռներ) ծախվում են մեծ քանակութեամբ և մանր, միջի փողոցում կաթոլիկաց փողոցի անկիւնում ՄԻՔԱՅԵԼ ՏԷՐ-ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆԻ պահեստում։

Օտարաքաղաքացիք կարող են գիմել այս հասցէով. Тифлисъ, Михаилу П. Теръ-Никогосову.

126—150

Կովկասեան հասարակական խնամատարութեան Պրիկազից յայտնվում է, որ պրիկազի վարչութեան մէջ 1882 թ-ի յունվարի 21-ին նշանակված է աճուրդ կրկնաճուրդով երեք օրից յետոյ, այսինքն նոյն ամսի 25-ին 1882 թ-ին Թիֆլիսի հիւանդանոցին, ողքատանոցին և ֆելշարների ուսումնարանին հետեւեալ մթերքները հասցնելու համար. 1) թխած հաց դրսից բերված 1-ին տեսակի ցորենի ալիւրից առանց խառնուրդի 912 պուդ 20 փունտ, 2) թխած հաց տեղական 1-ին տեսակի ալիւրից լաւ թխած առանց խառնուրդի 2404 պ. 17½ ֆ., 3) նոյն հացը երկրորդ տեսակի 1802 պ. 7½ ֆ., 4) տաւարի միս փիլէի և ետեւի մասը առանց արտալի թարմ, առողջ և մեծ կենդանիներից առանց եղը հանելու 2347 պ., 5) ոչխարի թարմ միս նախկին օրը մորթած և լաւ կերակրած 129 պ. 35 ֆ., 6) մաքուր աղ սպիտակ քարերով 236 պ. 7½ ֆ., 7) կրուպա 1-ին տեսակի չոր, մաքուր, առանց աւազի, աղբի և ալիւրի ա) մաննի 247 պ. 16 ֆ., բ) սարօչինսկայա 859 պ. 8 ֆ., գ) պերլօվի 159 պ. 8 ֆ., դ) գրեչնեվայա 188 պ. 8½ ֆ., 8) կանաչեղէն և բանջարներ ա) կարտօֆել լաւը, չը սառած, չը փթած, մեծեր 881 պ. 31½ ֆ., բ) սոխ ցամաք և չը փթած 90 պ. 6 ֆ., հ) մարկով առանց կանաչի և աւազի 48 պ. 6 ֆ., դ) ճարխալ մեծեր և չը փտած 138 պ. 35 ֆ., ե) կաղամբ տարվայ եղանակներին ամառը և աշունքին թարմ, առանց արմատի և վերեւի տերեւի, իսկ ձմեռը թթու չը սառած և սպիտակ 206 պ. 35 ֆ., զ) ճակնդեղ և կարսօն 102 պ., է) պոմադօր 48 պ. 6½ ֆ., ը) դափնեայ տերեւներ 4 պ. 30 ֆ., թ) պղպեղ 35 փունտ, 9) տաւարի հալած իւղ մաքուր, առանց խառնուրդի 109 պ. 7½ ֆ., 10) ցորենի ալիւր առաջին տեսակի մաղած ամենալաւը 148 պ. 4 ֆ., 11) շաքար րաֆինադ ցամաք, մաքուր առանց խառնուրդի, քաշը առանց թղթի 197 պ. 28 ֆ., 12) կենդանի հաւեր չաղացրած 1460 հատ, 13) կախեթու գինի ոչ թթու, համեղ առանց խառնուրդի 11100 փունտ, 14) արաղ հացի 140 ֆ., 15) մրգեր օրապահ բժշկի և հիւանդների համար իբրև առանձին բաժիններ ամառը թարմ, իսկ ձմեռը չոր 10 պ., 16) կիտրոններ թարմ 700 հատ, 17) հաւի ձուաներ 10000, 18) սապօն 1-ին տեսակի չոր“ և կտրատած 108 պ. 1 ֆ., 19) խոտ մաքուր և փափուկ 2340 պուդ, 20) խոտ ձիաների համար, չոր առանց խառնուրդի լաւը 547½ պուդ, 21) մաքուր գարի 371 պուդ 16½ փունտ, 22) միակողմ փայտ կաղնի չինարի ¾ արշին երկայնութեամբ։ փայտը պէտք է լինի չոր, հաստ և պէտք է դարսվի այն սաժէնի օրինակով, որ կայ հիւանդանոցի բակում 1716 սաժէն, 23) փօտօգէն առաջին տեսակի 683 պ. 38 ֆ., 24) մոմեր ստեարինի 15 պ. 16½ ֆ., 25) իւղի մոմ 38 պ. 12½ ֆ., 26) կաթը սերը չը հանած, թարը, չը թըթված առանց խառնուրդի 13,750 ֆ., 27) հանքային ջրեր փունտանոց սիֆօններով 2,000 փունտ, 28) սպիտակ թել չը փտած 3 պ., 29) սուխարներ լաւ չորացած և լաւ բուլկիներից 12 պ., 30) քիշմիշ 7 պ. 15 ֆ., 31) վերմիշել 7 պ. 20 ֆ., 32) ածուխ 12 բեռը։

Աճուրդ կարող է լինել բոլոր առարկաների համար միանգամից և առանձին առանձին։ Աճուրդը բերանացի կը լինի, բայց օրէնքի համեմատ ընդունվում են և ծրարներ :Նկատ. Աճուրդին մասնակցողները պէտք է ներկայացնեն հաստատ գրաւական գումարի ⅓ մասը, որ կամ կրեդիտի տոմսակներով պէտք է լինեն կամ քաղաքային անշարժ կալքեր, բացի այդ պէտք է ներկայացնել գիլդիական վկայականներ։

Եթէ կապալառուն կը ցանկանայ կապալի գումարի հաշւում առաջուց փող ստանալ, նրան կը տրվի գումարի կէսը գրաւականով րուբլուն րուբլ արժէթղթերով, որ պէտք է կապալառուն ներկայացնէ բացի վերոյիշեալ գրաւականից։

Ցանկացողները վերցնել այդ կապալը Պրիկազի մէջ կարող են տեսնել պայմանները ամէն օր 9—2 ժամը, բացի տօն օրերից։

1—3

Дозволено цензурою, Тифлисъ 15 Января 1882 года.
Типографія Главнаго Управленія Намѣстника Кавказскаго.